

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงและรวดเร็วของโลกยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นความเจริญด้านเทคโนโลยี ข่าวสารข้อมูล สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมล้วนเป็นแรงผลักดันให้กระทรวงศึกษาธิการของหลายประเทศต่างตัดสินใจดำเนินการ "ปฏิรูปการศึกษา" เพื่อสร้าง "คนยุคใหม่" ให้แก่ชาติบ้านเมืองที่มีลักษณะต้นแบบชีวิตด้วยปัญญา สามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาได้อย่างรอบคอบ ตัดสินใจอย่างฉลาด มีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นคนแห่งการเรียนรู้พร้อมที่จะอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ทุกฝ่ายที่มีหน้าที่ดูแลการศึกษาของชาติต่างพยายามเสนอแนะวัฒนธรรมการสอนที่เหมาะสมกับการสร้างคนยุคใหม่ให้มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น ดังเช่นในหนังสือ "ความฝันของแผ่นดิน" (153:94) กล่าวว่า "การเรียนรู้ต้องเน้นการฝึกปฏิบัติจริงในวิชาที่เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การเรียนการสอนต้องให้เด็กเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้" ดังปรากฏชัดเจนในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 (2542:12) ว่า "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ"

การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการสอนที่มีแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการกระทำ ได้คิดวิเคราะห์ได้แก้ปัญหาและได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยอยู่บนพื้นฐานของความสนใจความสามารถและศักยภาพของผู้เรียนเอง ขณะเรียนผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กันช่วยกันเรียนรู้ ผู้เรียนได้เรียนกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับการสรุปข้อความรู้และได้ผลงานไปด้วย และที่สำคัญผู้เรียนจะได้ฝึกนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงด้วย

ส่วนกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) หรือเรียกย่อๆ ว่า F.S.C เป็นเทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนามาจากหลักการทางสังคมจิตวิทยา โดยภาคธุรกิจในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาซึ่งพัฒนาเทคนิคดังกล่าวมาตลอดระยะเวลา 20 ปีเศษ องค์กรอื่นๆนอกภาคธุรกิจในประเทศต่างๆได้นำเทคนิค F.S.C ไปใช้อย่างแพร่หลาย สำหรับประเทศไทยเทคนิค F.S.C เริ่มเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ปี 2539 เกี่ยวกับเรื่องนี้ ทวีศักดิ์ นพเกษร (2542 : 25/27) กล่าวว่า

F.S.C เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้แทนกลุ่มหลายประเภทหลายระดับ ซึ่งต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้นมาร่วมกันทำงาน โดยนำประสบการณ์ของแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ในเรื่องนั้นและได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติให้ไปถึงวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่ม โดยมีจิตสำนึกพันธสัญญาร่วมกัน เป็นกระบวนการที่เรขาคณิตเป็นจุดประสงค์ที่เต็มไปด้วยความหวังในการทำงาน...

วัตถุประสงค์ของการใช้เทคนิค F.S.C คือ

1. ร่วมกันทำความเข้าใจสถานการณ์ในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความเชื่อมโยงซึ่งจะมีผลกระทบในอนาคต
2. ทดสอบภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบัน
3. เฝ้าถ่วงดุลและสร้างพันธสัญญาในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกัน
4. เพื่อรวบรวมแนวคิด ความเข้าใจ ข้อมูลพื้นฐาน แผนปฏิบัติการที่จะใช้ในการสร้างอนาคตร่วมกัน

ผลลัพธ์จากการประชุมแบบ F.S.C

1. เข้าใจปัจจัย องค์กรประกอบ เหตุการณ์ในอดีตที่มีผลต่อสภาพปัจจุบันและแนวโน้มที่มีผลกระทบต่ออนาคต
2. ทุกคนเห็นภาพรวมเป็นภาพเดียวกัน เกิดวิสัยทัศน์ในอนาคตร่วมกันที่เต็มไปด้วยความหวังและพันธสัญญาร่วมกัน
3. ทุกคนเกิดความตระหนัก ได้แลกเปลี่ยนแนวคิดใหม่ๆร่วมกัน เป็นการขยายเครือข่ายมีสัมพันธภาพที่ดี เข้าใจและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ความคิดทุกอย่างอยู่ในสมองของทุกคนและตระหนักว่าทุกคนลงเรือลำเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายปลายทางร่วมกัน มีแผนที่ชัดเจนร่วมกัน...

บทบาทของผู้เข้าร่วมประชุม

1. เป็นผู้ค้นหาข้อมูล ให้ข้อมูล / ประสบการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล / ประสบการณ์
2. ช่วยกันทำงานภายในกลุ่มตามที่ได้รับมอบให้ทันเวลาที่กำหนด
3. ช่วยกันสร้างภาพของอนาคตที่พึงปรารถนา
4. ค้นหา "ความคิดเห็นร่วม" ของกลุ่ม
5. ช่วยกันกำหนดกิจกรรมที่จะนำ "ความคิดเห็นร่วม" ไปสู่การปฏิบัติ
6. ในกลุ่มย่อยให้มีการแบ่งหน้าที่เป็นผู้นำสนทนา ผู้บันทึก ผู้ควบคุมเวลา ผู้ควบคุมแผ่นพลิก โฆษก และให้หมุนเวียนสลับเปลี่ยนหน้าที่กันในแต่ละกิจกรรม

จะเห็นได้ว่ากระบวนการประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ชื่อว่า "สร้างอนาคตร่วมกัน" ที่ใช้ในการจัดประชุมดังกล่าวข้างต้น มีลักษณะอันเด่นและกระบวนการในทำนองเดียวกับการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- (1) ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง → Construct
- (2) ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน ช่วยกันเรียนรู้ → Interaction
- (3) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
Participation
- (4) ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการไปพร้อมกับการสรุปข้อความรู้และได้ผลงาน
→ Process / Product
- (5) ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้จริง → Application

ด้วยเหตุผลข้างต้น ผนวกกับในปีการศึกษา 2543 ผู้วิจัยได้รับเชิญจากมหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศปักกิ่ง แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวัฒนธรรมให้ไปสอนภาษาไทยแก่นักศึกษาจีนที่เรียนวิชาเอกภาษาไทย เป็นเวลา 1 ภาคเรียน คือระหว่างวันที่ 1 กันยายน 2543 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2544 ผู้วิจัยได้คิดพัฒนากระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C. Teaching Process) ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาวรรณคดีแบบฉบับ ให้แก่ นักศึกษาเอกภาษาไทยปีที่ 4 ของคณะเอเชีย-แอฟริกา มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศปักกิ่งจีน การวิจัยครั้งนี้จะยังผลให้วงการศึกษามีกระบวนการสอนที่ช่วยสร้างคนยุคใหม่ที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์ดังกล่าวข้างต้นอีกหนึ่งกระบวนการ รวมทั้งยังสามารถนำไปเผยแพร่ให้นานาชาติได้นำไปประยุกต์ในวงการศึกษของตนอีกด้วย

คำถามในการวิจัย

1. กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกันสามารถพัฒนาเป็นกระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้หรือไม่
2. กระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันที่พัฒนาใหม่นี้สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวรรณคดีแบบฉบับอยู่ในระดับดีได้หรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการสอน “สร้างอนาคตร่วมกัน” (F.S.C. Teaching Process) ขึ้นใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาวรรณคดีแบบฉบับ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวรรณคดีแบบฉบับ ที่เรียนด้วยกระบวนการสอน “สร้างอนาคตร่วมกัน” ของนักศึกษากลุ่มทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร คือ นักศึกษาปีที่ 4 วิชาเอกภาษาไทย ของคณะเอเชีย-แอฟริกา มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศปักกิ่ง แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ปีการศึกษา 2543 (ค.ศ. 2000)
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ สารการเรียนรู้รายวิชาวรรณคดีแบบฉบับ หลักสูตรภาษาไทย ระดับปริญญาตรี คณะเอเชีย-แอฟริกา มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศปักกิ่ง
3. ตัวแปรที่จะศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรต้น คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาวรรณคดีแบบฉบับด้วยกระบวนการสอน “สร้างอนาคตร่วมกัน” ที่ผู้วิจัยพัฒนามาจากกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม “เพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน” (F.S.C.)
 - 3.2 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวรรณคดีแบบฉบับของกลุ่มทดลอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกัน หมายถึง ลำดับการสอนที่พัฒนามาจากกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) ซึ่งมีขั้นตอนการสอน 9 ขั้นตอน คือ (1) การคาดหวัง (2) รำลึกอดีต (3) ปัญหาของผู้เรียน (4) ต้นไม้ปัญหา (5) ละครคนแนะทางแก้ปัญหา (6) สร้างวิสัยทัศน์ (7) ปฏิบัติตามแผน (8) สร้างองค์ความรู้ (9) ประมวลผลการเรียน

การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การสอนที่มีจุดประสงค์ให้ผลลัพธ์ตกกับผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งผู้เรียนสร้างองค์ความรู้เอง ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันขณะเรียนรู้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานและได้ผลงาน พร้อมกับนำประสบการณ์ที่เรียนไปใช้ได้จริง

วิชาวรรณคดีแบบฉบับ หมายถึง วิชาในหลักสูตรภาษาไทยระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศปักกิ่ง ซึ่งมีคำอธิบายวิชาว่า “ศึกษาถึงความหมายและลักษณะของวรรณคดีแบบฉบับ ความสำคัญและคุณค่าของการอ่านวรรณคดี วิธีอ่านวรรณคดี ฝึกอ่านวรรณคดีแบบฉบับของไทยอรรถาธิบาย 4 เรื่อง คือ สุภาษิตพระร่วง นิราศภูเขาทอง เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน รามเกียรติ์ หรืออื่นๆ ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของวรรณคดีอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อำนวยการพัฒนาประโยชน์หลายประการแก่ผู้อ่านและผู้่านสามารถวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีที่อ่านได้อย่างมีคุณภาพ”

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ยังผลให้ได้กระบวนการสอน “สร้างอนาคตร่วมกัน” (F.S.C. Teaching Process) ที่มีประสิทธิภาพไว้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวงการการศึกษาระดับนานาชาติ ซึ่งมีลักษณะการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต้องการ
2. นวัตกรรมที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับทุกวิชาและทุกระดับการศึกษาที่ต้องการพัฒนาและสร้าง “คนยุคใหม่” ที่พึงประสงค์ให้แก่ชาติบ้านเมือง
3. ในวงการการศึกษาไทยและนานาชาติมี “กระบวนการสอน” เพิ่มอีก 1 กระบวนการ

4. ทำให้ทราบว่ากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันที่พัฒนาขึ้นนี้ สามารถสอน
ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่